

Vergaderjaar 2018–2019

34 775

Nota over de toestand van 's Rijks financiën

AP

VERSLAG VAN EEN SCHRIFTELIJK OVERLEG

Vastgesteld 9 november 2018

De leden van de vaste commissie voor Financiën¹ hebben kennisgenomen van de reactie op het halfjaarlijkse rappel toezeggingen, zoals ontvangen op 27 september 2018.² De commissie heeft deze brief besproken tijdens haar vergadering van 2 oktober 2018.

Naar aanleiding hiervan is op 17 oktober 2018 een brief gestuurd aan de Minister van Financiën.

De Minister heeft op 9 november 2018 gereageerd.

De commissie brengt bijgaand verslag uit van het gevoerde schriftelijk overleg.

De griffier van de vaste commissie voor Financiën,
Van Dooren

¹ Samenstelling: Nagel (50PLUS), Ten Hoeve (OSF), Knip (VVD), (voorzitter), Backer (D66), Ester (CU), Postema (PvdA), Sent (PvdA), Van Strien (PVV), Kok (PVV), Bruijn (VVD), vacature (PVV), Van Apeldoorn (SP), N.J.J. van Kesteren (CDA), Knapen (CDA), Köhler (SP), Prast (D66), Van Rij (CDA), (vice-voorzitter), Rinnooy Kan (D66), Schalk (SGP), Van de Ven (VVD), vacature (PvdA), Reuten (SP), Wever (VVD), Van Leeuwen (PvdD) en Binnema (GL).

² Kamerstukken I, 2017–2018, 35 000 IX, A.

BRIEF VAN DE VOORZITTER VAN DE VASTE COMMISSIE VOOR FINANCIËN

Aan de Minister van Financiën

Den Haag, 17 oktober 2018

De leden van de vaste commissie voor Financiën hebben met belangstelling kennisgenomen van uw reactie op het halfjaarlijkse rappel toezeggingen, zoals ontvangen op 27 september 2018.³ De commissie heeft deze brief besproken tijdens haar vergadering van 2 oktober 2018. De leden van de fractie van **D66** hebben aangegeven nog enkele vragen aan u te willen voorleggen over de stand van zaken met betrekking tot toezegging T02508 inzake de productiviteitsontwikkeling in Nederland.⁴ In afwachting van uw beantwoording van de onderstaande vragen blijft de status van voornoemde toezegging gehandhaafd als openstaand.

Tijdens de Algemene financiële beschouwingen 2017 heeft u toegezegd de Eerste Kamer nader te zullen informeren over de productiviteitsontwikkeling in Nederland.⁵ In uw reactie op het halfjaarlijkse rappel toezeggingen heeft u aangegeven in de Miljoenennota 2019 een vervolg te hebben gegeven aan deze toezegging. De leden van de fractie van **D66** lezen dat de regering in de Miljoenennota 2019⁶ vaststelt dat de Nederlandse productiviteit internationaal gezien nog steeds hoog genoemd mag worden. De leden bestrijden deze opvatting op zich niet. Hun zorg vloeit echter voort uit het teruglopen van wat ooit een uitgesproken Nederlandse voorsprong was op dit punt, zodat wij inmiddels omringd zijn door landen die een hogere productiviteit vertonen dan wij.

De leden van de D66-fractie vragen u om een gedetailleerder analyse te doen opstellen van dit fenomeen. Zij zouden beter willen begrijpen hoe deze ongunstige ontwikkeling geduid en begrepen moet worden. Zijn er maatregelen denkbaar om deze trend te keren? Is er op de meting zelf wat aan te merken, en hoe zou zij dan verbeterd kunnen worden? Overweegt u aan de productiviteitsgroei in de komende jaren extra aandacht te schenken?

In afwachting van deze analyse vragen de leden u om de Kamer, bij gelegenheid van de Miljoenennota, jaarlijks te blijven voorzien van de relevante productiviteitscijfers en -ontwikkelingen, en in uw commentaar daarop een oordeel te vellen over de vraag of additioneel beleid op dit punt wenselijk is. Dit zou volgens de aan het woord zijnde leden in lijn zijn met uw toezegging de Kamer hierover *blijvend* te informeren.

De leden van de vaste commissie voor Financiën zien uw reactie op bovenstaande vragen met belangstelling tegemoet en ontvangen deze graag uiterlijk vrijdag 9 november 2018.

De voorzitter van de vaste commissie voor Financiën,
Knip

³ Kamerstukken I, 2017–2018, 35 000 IX, A.

⁴ Zie toezegging T02508 op www.eerstekamer.nl: «De Minister van Financiën zegt de Kamer, naar aanleiding van een vraag van het lid Rinnooy Kan (D66), toe het onderwerp arbeidsproductiviteit blijvend aandacht te zullen geven, hierover aan de Kamer te zullen rapporteren en indien gewenst over dit onderwerp nog met de Kamer in (mondeling) overleg te zullen treden.»

⁵ Handelingen I, 2017–2018, nr. 12, item 7, blz. 5, 33.

⁶ Kamerstukken II, 2018–2019, 35 000, nr. 1, p. 14, 15.

BRIEF VAN DE MINISTER VAN FINANCIËN

Aan de Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal

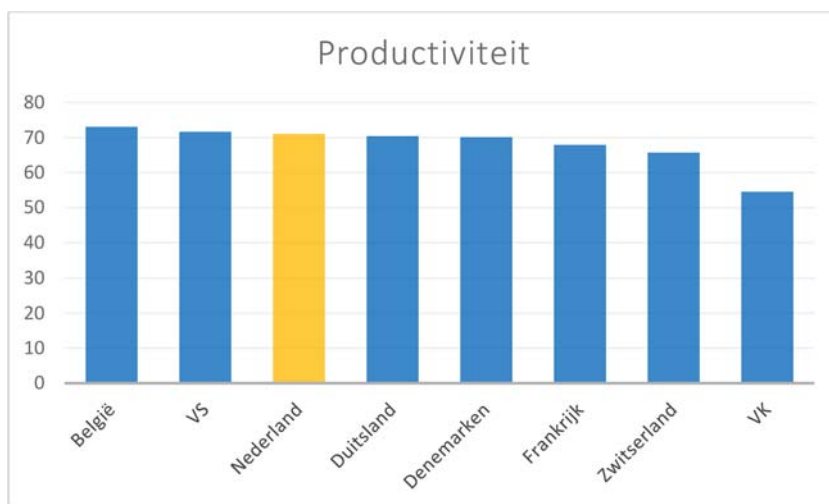
Den Haag, 9 november 2018

Hierbij stuur ik uw Kamer de beantwoording van de vragen van de leden van de fractie van D66 over de ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit in Nederland. Dit met betrekking tot toezegging T02508. Gevraagd was naar een meer gedetailleerde analyse van de productiviteitsontwikkeling ten opzichte van de omliggende landen.

De Minister van Financiën,
W.B. Hoekstra

Productiviteit

Productiviteit wordt in deze analyse gemeten aan de hand van de veelgebruikte maatstaf bbb per gewerkt uur⁷. Nederland heeft internationaal een zeer hoge productiviteit. Nederland staat op plaats 6 van de wereldwijde ranglijst naar bbb per gewerkt uur. Ook vergeleken met de ons omringende landen is de productiviteit hoog. Enkel België is productiever⁸ (en de VS). Dat de productiviteit in Nederland zo hoog is volgt onder andere uit het hoge niveau van de kennis en vaardigheden van de Nederlandse beroepsbevolking (6^e Global Competitiveness Index), de goede infrastructuur (4^e Global Competitiveness Index), de sterke positie op het vlak van ICT technologie (6^e Networked Readiness Index), en de innovatiekracht (2^e Global Innovation Index).

Bron: Total Economy Database, USD, constante prijzen, 2017

Trendgroei productiviteit

De trendgroei van de productiviteit is de laatste jaren laag in historisch opzicht. Dit is echter geen Nederlands fenomeen, deze vertraging is wijdverbreid. Ook andere westerse economieën ondervinden de afgelopen jaren structureel lagere productiviteitsgroei. De groei van de arbeidsproductiviteit is in Nederland vanaf de jaren zeventig gedaald, en na een opvallende stijging rond 2000 verder vertraagd. Ook dit is in lijn met de ontwikkeling in andere ontwikkelde economieën. Er zijn geen aanwijzingen dat de trendgroei van de productiviteit in Nederland de laatste jaren lager ligt dan in de ons omringende landen.

De vertraging lijkt structureel en wordt dus niet veroorzaakt door conjuncturele factoren, zoals de conjunctuurcycli of de crisis. Het CPB⁹ heeft aanwijzingen, hoewel geen hard bewijs, dat deze vertraging komt door een terugkeer naar »normale« productiviteitsgroei na de ICT boom die in de late jaren 90 zorgde voor een korte opleving van de hogere productiviteitsgroei. Hierbij wordt de gemiddelde productiviteitsgroei sinds het begin van de jaren 80 gezien als »normale« groei. Er is echter op

⁷ Bron: Total Economy Database, USD, constante prijzen, 2017

⁸ Luxemburg, Ierland (belastingconstructies) en Noorwegen (fossiele brandstoffen) worden buiten beschouwing gelaten, omdat zij door de unieke kenmerken van hun economie een zeer hoog bbb hebben. Hierdoor is bbb per gewerkt uur een slechte maatstaf voor productiviteit binnen deze landen.

⁹ CPB (2017). Productivity Slowdown – Evidence for the Netherlands.

dit moment nog geen algemeen geaccepteerde verklaring voor de
wijdverbreide vertraging van het afgelopen decennium.

Nederlandse voorsprong

In de jaren 70 had Nederland een uitgesproken voorsprong op het vlak van productiviteit. Zo lag in 1977 de productiviteit in Frankrijk en Duitsland ruim 20% lager, en in België ruim 10% lager dan in Nederland. Aan het eind van de jaren 70 begint deze voorsprong af te nemen t.o.v. de meeste van de omringende landen. Dat wil zeggen: de productiviteit in een aantal andere landen groeide harder. Sinds de jaren 90 is er geen sprake meer van een uitgesproken Nederlandse voorsprong. In die jaren is Nederland bijgehaald door Denemarken en ingehaald door België. In 2000 lag de productiviteit in Frankrijk en Duitsland ruim 4% lager, en in België ruim 3% hoger dan in Nederland. Sinds de eeuwwisseling ontwikkelt de productiviteitsgroei in Nederland zich gelijkaardig met de ons omringende landen.

Er is geen eenduidige verklaring voor het teruglopen van de voorsprong. In de periode van eind jaren 70 tot de jaren 90 kende Nederland een structureel lagere productiviteitsgroei. Er zijn meerdere verklaringen die hieraan mogelijk hebben bijgedragen. Een mogelijke factor is dat het Nederlandse beleid sinds het akkoord van Wassenaar sterk gericht is op arbeidsparticipatie. Dit zorgt ervoor dat er veel extra banen worden gecreëerd en dat ook werknemers met een lage productiviteit aan het werk gaan. Dit drukt de gemiddelde productiviteit. Dit is echter een bijeffect van beleid gericht op grotere werkgelegenheid en lage (evenwichts)werkloosheid, en de resulterende hogere bbp-groei.

De periode voor 1970 werd in de ontwikkelde economieën gekenmerkt door uitzonderlijk hoge productiviteitsgroei, waarbij de VS voorop liep. Na 1970 vertraagde de productiviteitsgroei echter in de VS. Europese landen waren toen nog bezig met inhaalgroei ten opzichte van de VS, waardoor deze groeivertraging in de Europese landen langer op zich deed wachten. Nederland had de VS relatief vroeg bijgehaald, wat ook een mogelijke verklaring is voor de relatief vroege afzwakking van de productiviteitsgroei. De ons omringende landen waren nog bezig met inhaalgroei. Bewegen richting de technologische frontiers gaat immers sneller dan het verleggen van de technologische frontiers.

Beleid

Het bevorderen van onze welvaart is een publiek belang, en economische groei draagt bij aan een toename van deze welvaart. Productiviteit is een van de bepalende factoren voor economische groei op de lange termijn. Het beleid dat gevoerd wordt om de arbeidsproductiviteit te verbeteren richt zich in belangrijke mate op het terrein van onderwijs, R&D en digitalisering.

Een belangrijke determinant van de arbeidsproductiviteit is het vaardigheidsniveau van de beroepsbevolking. Om vaardigheden te bevorderen wordt o.a. ingezet op het Leven Lang Ontwikkelen-actieplan om meer aandacht te creëren voor het bevorderen van vaardigheden voor zowel werkenden als niet-werkenden. Hierbij wordt er ingezet op het bevorderen van vaardigheden die aansluiten bij de banen van nu en de toekomst. De goede kwaliteit van het Nederlandse onderwijs draagt bij aan de hoge arbeidsproductiviteit. Het kan natuurlijk altijd beter, daarom investeert het kabinet ook flink in onderwijs. Er wordt o.a. € 170 mln. geïnvesteerd in het vergroten van het aanbod van Voor- en voerschoolse educatie-lesuren voor leerlingen met een risico op leerachterstanden zodat ook deze groepen hun potentieel kunnen realiseren op de arbeidsmarkt.

Op het gebied van onderzoek en innovatie worden verschillende maatregelen getroffen door het kabinet. Het budget voor zowel fundamenteel als toegepast onderzoek wordt structureel verhoogd met € 200 mln. Daarnaast wordt eenmalig € 100 mln. geïnvesteerd in het versterken van de onderzoeksinfrastructuur. Blijvende aandacht voor de ontwikkelingen op het vlak van R&D is nodig. Van de intensivering voor toegepast onderzoek van € 200 mln. is € 25 mln. gereserveerd voor het versterken van het innovatieve mkb via de MIT-regeling. Met het MKB-actieplan wordt tevens ingezet op het verspreiden van kennis binnen het mkb. Zo voert het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat gesprekken met o.a. de TO2-instellingen, MKB-Nederland en de Metaalunie over een op te zetten programma dat zorgt voor laagdrempelige toegang tot, en een bredere adoptie van nieuwe technologieën binnen het mkb. Deze maatregelen om innovatie en kennisverspreiding te stimuleren zullen op lange termijn bijdragen aan een hogere arbeidsproductiviteit.

Recent heeft het kabinet een digitaliseringstrategie aangekondigd die bestaat uit twee sporen: het benutten van maatschappelijke en economische kansen, en het versterken van het fundament voor digitalisering¹⁰. De strategie is breed opgezet en veel onderdelen hangen nauw samen met productiviteitsgroei. Zo wordt er rekening gehouden met digitale vaardigheden, de weerbaarheid van burgers en bedrijven, en onderzoek en innovatie op het vlak van digitalisering. De strategie zal de komende jaren worden geïmplementeerd en zal op termijn bijdragen aan de potentiële groei.

De ontwikkeling van de productiviteit is een bepalende factor voor de economische groei op de lange termijn. Het niveau van de productiviteit in Nederland is internationaal gezien hoog. De structurele productiviteitsgroei in Nederland is de laatste jaren gelijkaardig aan de omringende landen. Door onder andere te investeren in onderwijs en innovatie draagt het kabinet bij aan de ontwikkeling van de productiviteit, en daarmee de toekomstige groei van de Nederlandse economie.

¹⁰ Het fundament (basisvoorwaarden) voor digitalisering omvat o.a. privacy bescherming, digitale vaardigheden en eerlijke concurrentie.